

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/opozycja-w-prl/79378,Arystokrata-w-opozycji.html>

sala plenarna sejmu

ARTYKUŁ

Arystokrata w opozycji

Autor: JAN OLASZEK 21.08.2021

W wielobarwnym i zróżnicowanym nurcie opozycji znalazło się również miejsce dla przedstawiciela jednego z najbardziej znanych polskich szlacheckich rodów, który wierzył w egalitarne lewicowe ideały.

W różnego rodzaju opozycyjne inicjatywy Aleksander Małachowski angażował się od połowy lat pięćdziesiątych aż do upadku komunizmu w Polsce. Represyjności komunizmu doświadczył jednak znacznie

wcześniej. W 1940 roku został aresztowany przez NKWD, po czym trafił do więzienia w Białymstoku. Spędził tam rok. Potem działał w strukturach Armii Krajowej w obwodach Tarnobrzeg, Nisko i Mielec. Był m.in. kurierem i łącznikiem. W 1944 roku ponownie został aresztowany i zesłany do obozu pracy w miejscowości Użłowaja k. Stalinogorska. Pracował tam w kopalni węgla kamiennego.

W erze wczesnego komunizmu w Polsce

Do Polski wrócił w 1945 roku. Jego stosunek do wprowadzanego wówczas w Polsce systemu komunistycznego był negatywny. Kiedy studiował we Wrocławiu (prawo i socjologię) odmówił wstąpienia do Związku Młodzieży Polskiej. W konsekwencji, mimo że w 1949 roku skończył studia prawnicze z bardzo dobrym wynikiem, odmówiono mu przedłużenia asystentury (rozpoczął ją zgodnie z ówczesnymi zasadami jeszcze przed ukończeniem studiów). Dwa lata później ukończył studia socjologiczne.

Kariera dziennikarska w przypadku Małachowskiego nie oznaczała zerwania związków ze środowiskami opozycyjnymi.

Przez kolejnych kilka lat pracował w Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego we Wrocławiu.

Równolegle zaczął zajmować się tym, co stało się jego pasją na wiele lat, czyli dziennikarstwem. Nie zajmował się jednak polityką – w największym stopniu zajmowały go tematy związane z kulturą. W 1952 r. debiutował jako publicysta tekstem o Ossolineum opublikowanym na łamach „Tygodnika Powszechnego”. Wówczas związał się ze środowiskiem młodych wrocławskich literatów, do którego należeli między innymi Marek Hłasko, Stanisław Grochowiak, Władysław Terlecki, Jacek Łukaszewicz i Urszula Koziół. Został wówczas członkiem Koła Młodych Związku Literatów Polskich.

Wśród zbuntowanych ludzi systemu

W 1955 r. Małachowski przeniósł się do Warszawy, gdzie zaczął utrzymywać kontakty towarzyskie z dziennikarzami ze zbuntowanego tygodnika „Po Prostu”: m.in. Janem Józefem Lipskim, Ryszardem Turskim, Hanną Bratkowską, Janem Olszewskim i Januszem Kuczyńskim. Na łamach tego tygodnika opublikował zresztą

wówczas kilka reportaży. Był zaangażowany w popaździernikowej „odwilży”. Założył wówczas pismo ruchu rad robotniczych. Następnie pracował w „Przeglądzie Kulturalnym”.

Po sierpniu 1980 początkowo zaangażował się w działalność związku zawodowego pracowników radia i telewizji, który następnie został włączony do NSZZ „Solidarność”. W wypowiedziach publicznych sprzeciwiał się zbyt niemu upolitycznieniu związku, które, jak sądził, mogło doprowadzić do jego upadku.

W czasie „odwilży” mocno angażował się w działalność Klubu Krzywego Koła będącego miejscem spotkań warszawskich elit, której część dryfowała w kierunku opozycyjnego nastawienia wobec systemu. Małachowski stał się jednym najaktywniejszych działaczy klubu; w latach 1959–62 pełnił funkcję przewodniczącego zarządu, w 1962 był jego wiceprzewodniczącym. W związku z tą sferą aktywności w 1961 r. stracił pracę w „Przeglądzie Kulturalnym”. Następnie przez dwadzieścia lat pracował jako redaktor w Dziale Literackim Polskiego Radia. Równolegle publikował w prasie kulturalnej (m.in. we „Współczesności” i w „Kulturze”), prowadził również programy w telewizji.

Kariera dziennikarska w przypadku Małachowskiego nie oznaczała zerwania związków ze środowiskami opozycyjnymi. Po rozwiązaniu w 1962 r. Klubu Krzywego Koła nadal utrzymywał bliskie kontakty z wieloma jego członkami. Jako były przewodniczący zarządu klubu cieszył się dużym uznaniem wśród młodszych pokoleń opozycjonistów. W grudniu 1962 występował jako jeden z prelegentów na obozie w Rozalinie zorganizowanym przez członków założonego przez Adama Michnika Klubu Poszukiwaczy Sprzeczności.

Okres „okołokorowski” i solidarnościowy

Od jesieni 1973 r. w domu Małachowskiego spotykało się grono około 20 studentów sympatyzujących z opozycją. Spotkania miały charakter seminaryjny. Zapraszano prelegentów opowiadających o pierwszych powojennych latach oraz niekomunistycznym pluralizmie.

Małachowski wraz z Lechem Kaczyńskim koordynował pracę zespołu odpowiedzialnego za zagadnienie „Związek wobec władz państwowych i PZPR”.

Występowali tam m.in. Jan Strzelecki, Edward Lipiński, Stefan Żółkiewski, Jakub Karpiński. W drugiej połowie lat 70. Małachowski współpracował z KOR i KSS KOR m.in. dzięki kontaktom zagranicznym pośredniczył w przekazywaniu pieniędzy dla KSS KOR. Od 1978 roku uczestniczył w działaniach Konwersatorium Doświadczenie i Przyszłość.

Po sierpniu 1980 początkowo zaangażował się w działalność związku zawodowego pracowników radia i telewizji, który następnie został włączony do NSZZ „Solidarność”. W wypowiedziach publicznych sprzeciwiał się zbyt niemu upolitycznieniu związku, które, jak sądził, mogło doprowadzić do jego upadku. Aktywnie działał w strukturach Regionu Mazowsze, m.in. uczestniczył w I Walnym Zebraniu Delegatów.

Aleksander Małachowski prowadził wspólnie z Haliną Miroszową program reporterski "Telewizja Nocą". Formuła programu polegała na przedstawianiu losów osób zmagających się z nałogami, kalectwem, ciężkimi chorobami, skrajną biedą i innymi przeciwnościami losu. Przypadki poruszane w studio pochodziły

**przeważnie z korespondencji
przychodzącej do TVP. Było to
wówczas rzadkością, tak samo
jak mówienie wprost o
nieudolności i braku zrozumienia
ze strony przedstawicieli
komunistycznej władzy**

We wrześniu i październiku 1981 uczestniczył w I Krajowym Zjeździe Delegatów NSZZ „Solidarność”, gdzie wybrano go na członka Komisji Rewizyjnej. W trakcie I tury zjazdu powołano jego Komisję Programową oraz trzynaście zespołów tematycznych przygotowujących szczegółowe propozycje. Małachowski wraz z Lechem Kaczyńskim koordynował pracę Zespołu XI odpowiedzialnego za zagadnienie „Związek wobec władz państwowych i PZPR”. Był także inicjatorem poinformowania przez prezydium delegatów, że wśród nich jest Marek Edelman, co spotkało się z entuzjastyczną reakcją uczestników zjazdu.

„Wojenne” spotkanie z Bujakiem i list do Kiszczaka

Po wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 internowano go w Białoleścu, następnego dnia przetransportowano — do Jaworza. Został zwolniony w maju 1982 ze względu na ciężką chorobę żony. Po wyjściu na wolność utrzymywał związki ze strukturami warszawskiego podziemia. Jesienią 1982 nawiązali z nim kontakt działacze jednej z warszawskich struktur międzyzakładowych o nazwie VIS (Victoria i Solidarność), skupiającej młodych pracowników naukowych i przedstawicieli niektórych warszawskich fabryk.

W kwietniu 1984 r. skierował list do ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczaka, w którym opisał swoje kłopoty z otrzymaniem paszportu, mającego umożliwić mu pilny wyjazd do syna mieszkającego w USA. Dwa dni później zaproszono go do szefa MSW, podjęto decyzję o wydaniu dokumentu.

Na początku 1983 roku kontakt z Małachowskim jako „przedwojennym” członkiem komisji rewizyjnej nawiązał Zbigniew Bujak szukający porady w sprawie pożyczania pieniędzy od struktur związkowych z Dolnego Śląska. Spotkanie organizowała Ewa Kulik oraz działacze VIS. W czasie rozmowy z Bujakiem, 2 marca 1983 r., do mieszkania weszli funkcjonariusze SB. Przewodniczącemu mazowieckiej „Solidarności” udało się zbiec. Małachowski został aresztowany. W czasie śledztwa nie udzielił żadnych informacji na temat podziemnej działalności. Zwolniono go po trzech miesiącach.

W kwietniu 1984 r. skierował list do ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczaka, w którym opisał swoje kłopoty z otrzymaniem paszportu, mającego umożliwić mu pilny wyjazd do syna mieszkającego w USA. Dwa dni później zaproszono go do szefa MSW, podjęto decyzję o wydaniu dokumentu. W czasie spotkania Małachowski stwierdził, że strona opozycyjna nie zgodzi się na żaden kompromis z władzami bez zwolnienia więźniów politycznych i ponownej legalizacji „Solidarności”. W czasie pobytu w USA wygłosił kilka wykładów dla przedstawicieli emigracji. Część z jego wypowiedzi publicznych spotkała się z negatywną reakcją niektórych działaczy polonijnych i krajowej opozycji, którzy zarzucali mu za mało krytyczną ocenę działalności władz PRL. Po powrocie do kraju przez pewien czas nie angażował się politycznie, współpracował wówczas z wydawanymi oficjalnie czasopismami „Wiadomości Kulturalne” i „Przegląd Tygodniowy”.

Aleksander Małachowski
przemawia podczas spotkania
zorganizowanego przez Unię
Pracy, 1992 r.

Do polityki Małachowski wrócił w 1989 r. Uzyskał wówczas mandat posła z listy „Solidarności”. Uczestniczył w próbach tworzenia niepostkomunistycznej lewicy: współtworząc Solidarność Pracy, a następnie (tworzoną przez reformatorsko nastawionych byłych członków PZPR i lewicowych opozycjonistów) Unię Pracy. Był krótko jej przewodniczącym w latach 1997-1998. Zasiadał w Sejmie PR w latach 1989-1997 i 2001-2004. Przez cztery lata (1993-1997) pełnił funkcję wicemarszałka Sejmu. Trzykrotnie inaugurował kadencję Sejmu jako Marszałek Senior. Pozostawał aktywny jako publicysta (publikował na łamach „Przeglądu”) i działacz społeczny (był przez

kilka lat prezesem Polskiego Czerwonego Krzyża). Zmarł w 2004 r.

W polskim parlamencie od lat 90-tych XX wieku organizowany jest Sejm Dzieci i Młodzieży, dzięki któremu młodzi Polacy mogą omawiać ważne dla nich tematy, a także uczyć się zasad demokracji i podstaw parlamentaryzmu. W 1994 r. pierwszą sesję "młodzieżowego" sejmu zaszczylił obecnością wicemarszałek Sejmu Aleksander Małachowski (fot.: sejm/Leszek Łożyński)

COFNIJ SIĘ